

**TƏRBİYƏ TEXNOLOGİYALARI
ВОСПИТАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ
UPBRINGING TECHNOLOGIES**

UOT 371

HEYDƏR ƏLİYEV GƏNC NƏSLİN MƏNƏVİ TƏRBİYƏSİ HAQQINDA**Türkanə Natiq qızı Yusubova***Mingəçevir Dövlət Universitetinin magistrantı***ORCID:** 0009-0008-9502-0413**E-mail:** turkane20192001@gmail.com*Açar sözlər: şəxsiyyət, gənc, milli mənlük şüuru, milli özünüdərk, xalq, milli mədəniyyət milli təfəkkür.**Ключевые слова: личность, молодежь, национальное самосознание, национальное самопознание, народ, национальная культура, национальное мышление.**Key words: personality, youth, national self-consciousness, people, national culture, national thinking*

Bəşər tarixində unikal təfəkkür sahibi insanların həm şəxsi ömür yolu, həm də yaradıcı keyfiyyətləri özündə birləşdirən, məhsuldar fəaliyyət təcrübəsi həmişə gənc nəslə örnək olmuş, onların yaxşı insani keyfiyyətlərlə püxtələşməsinə rəvac vermişdir. İnsan övladı yeni nəsill üçün zəngin əməli fəaliyyət sferasını həmişə diqqət mərkəzində saxlamış, bu istiqamətdə qabaqcıl texnologiyaya və rəşional düşüncəyə zəmin yaratmaqla həmin keyfiyyətlər əsasında şəxsiyyət hazırlığını təkmilləşdirməyə imkan verən mənəvi dəyərlər sistemini bütün zaman kəsiyi üçün inkişafetdirici məqam hesab edərək, bu yolda məqsədyönlü təkamül prosesindən keçmişdir.

Ümumxalq və ümumdövlət səviyyəsində öz xalqının doğma milli-mənəvi dəyərlərini göz bəbəyi kimi qoruyub, bu sahədə öz nəzəri-pedaqoji konsepsiyasını daim uca tutmuşdur. Onun xalq ruhundan güc alan iti ağılı, zəka mədəniyyəti, fenomenal yaddaşı daim dil əzbəri olmuş, böyüyen nəsill üçün qiymətli irs kimi dəyərləndirilmişdir. Xalqın milli mənlük şüuruna – milli iftixar, milli ləyaqət, milli özünüdərk, milli yaddaş qayəsi kimi diqqət yetirən Ümummilli Lider Heydər Əliyev yaradıcı ömrünün bütün mərhələlərində milli qaynaqlara mehr-məhəbbət hissini uca tutmuş bu yolda ciddi araşdırmalar apararaq yeni-yeni prioritet istiqamətlər müəyyənləşdirmişdir.

Onun bu yönümdə olan çağırışları nəinki öz vətəninə, hətta dünya birliyində, ayrı-ayrı ölkələrin tanınmış siyasətçiləri, elm və mədəniyyət xadimləri, yazıçılar və şairlər, Azərbaycan diasporunun üzvləri, media nümayəndələri tərəfindən də dəstəklənmiş, öz həqiqi, qanunauyğun qiymətini almışdır.

Heydər Əliyevin xalq mənəviyyatına, dini-mənəvi dəyərlərə bağlılıq fəaliyyətini səciyyələndirən baxışları məktəb və müəllim təcrübəsi üçün təhsilləndirici mənbədir. Onun xalq təsəvvürünə, milli mənəviyyata, böyük ədəb-ərkan dünyasına səyahət hissini bildirən elmi konseptual baxışları xüsusən pedaqoji elm və proses təcrübəsi üçün çox dəyərlili təsiri olan ibrətamiz müddəalardan tapmışdır.

Gənc nəsill mənəvi-psixoloji mühit şəraitində, yaxşı insan olmaq məramı ilə böyütməkdə mənbəyini ailə, məktəb və ictimaiyyət birliyindən; məzmununu milli, ümumbəşəri və dini mənəvi dəyərlər sistemindən, metodologiyasını isə insan, təbiət, cəmiyyət vəhdətindən əxz etməyin milli-didaktik konsepsiyasını verən müdrik öndər bu hadisələrin kökündə xalq, millət

olaylarına bələd olmağın, milli-mənəvi dəyərlər sistemini göz bəbəyi kimi qorumağın vacibliyini yeni, müasir baxışlarla ümumiləşdirən ideyalar carçısı kimi daim diqqətdə saxlamışdır. O bu yolda birmənalı olaraq mətin, iradi səy göstərmiş, bu mənbələrin araşdırılaraq müzakirə mövzusu olmağını dəfələrlə öz yaradıcı mövqeyində sübut etmiş, məruzə və nitqlərində həmin ideyalar əsaslı dəlillərlə hasilə gətirmişdir.

Bu imkanlardan ardıcıl, mütənasib şəkildə faydalanmağın tərbiyələndirici mahiyyətini də ulu öndər etiqad və inam baxımından dəyərləndirmək milli-mənəvi dəyərlər probleminin araşdırılması istiqamətində iş aparmağın sosial-mədəni həyat və cəmiyyət üçün, həm də ümum-xalq və ümumdövlət səviyyəli bir ideya, sosial birlik ünsürü əsil həyat keyfiyyətləri kimi canlandırmışdır.

Ulu Öndərin sosial-fəlsəfi, idraki-pedaqoji düşüncələrində milli-mənəvi dəyərlər sistemi-ideoloji mənbə kimi maarifləndirici məzmun mahiyyəti daşıyan kompleks tədbirlər təşkili üçün də həmişə aktual bir məsələ kimi irəli sürülmüşdür. O bu məsələləri müasir tələblərə cavab verən səviyyədə, elmi-nəzəri konsepsiyadan, təhsilləndirici xarakterdən, inkişafetdirici istiqamətdən araşdırılmasının lüzumluluğunun digər ölkə xalqları üçün də çox dəyərli anlatma mənbəyi xatırlayaraq yazırdı: “Hər xalqın özünə, öz tarixi köklərinə, əcdadları tərəfindən yaradılmış milli-mənəvi dəyərlərinə bağlılığı böyük amildir. Biz də indi dünyanın mütərəqqi mənəvi dəyərlərindən istifadə edərək, xalqımızın mədəni səviyyəsini daha da inkişaf etdirərək gənc nəsli daha da sağlam əhval-ruhiyyədə, saf əxlaqi əhval-ruhiyyədə tərbiyələndirməliyik”. [3, s. 3]

Müdrək öndərin bu tövsiyələrindən güc alan hər bir Vətən övladının əzəli məqsədi məhz, yeni ruhda azərbaycançılığı, türkçülüüyü, islami dəyərlərə bələdçiliyi formalaşdıran ideya-əxlaqi fəzilətlərə sahib çıxmağın metodoloji əsası, didaktik performansı kimi qəbul etmək olar.

Çünki, müasir məktəbin vacib problemlərindən biri tarixi-pedaqoji irsin gənc nəsle öyrədilməsi ilə bağlıdır. Tarixi-millə dəyərlərin elmi əsaslarla öyrətməyin imkanlarını əhatə edən və yeni pedaqoji-metodik prinsiplər üzrə mənimsətməyi nəzərdə tutan orijinal üsul və vasitələrdən faydalanmağın zəruriliyi indi həmişəkindən daha vacibdir. Bu işdə şübhəsiz, ta qədim zamanlardan boy almış, xalq təfəkküründən, şifahi və yazılı sənət abidələrindən süzülüb yaradılmış, təcrübələr sınağından çıxmış, milli-mənəvi dəyərlər sisteminin Heydər Əliyev irsindəki təhlil nümunələrinin məzmununu, mahiyyətini təbliğ edən pedaqoji-metodik yönümlü məsələləri müfəssəl şəkildə araşdırmaq, onların iş prinsiplərini üzə çıxarmaq, yaxşı və faydalı nə varsa, müasir təcrübədə onlara əsaslanmaq lazımdır.

Xalqın milli ruhuna bağlı bu dahi şəxsiyyətin tarixi-elmi, fəlsəfi-sosioloji, bədii-estetik, hüquqi-siyasi baxış və qayələrində bu problem ümdə yerdə durmuş, onun qayə və məqsədlərinin əsasını təşkil etmişdir.

Dövlətçiliyimizə, milli inkişafımıza, azadlıq təşəmmizə, müstəqilliyimizə - milli vəzifələrimiz kimi baxan Heydər Əliyev bu sahədə əməli addımlar atmağın parlaq təcəssüm sahibi, ideya daşıyıcısı idi. Müstəqil Azərbaycanımızın xalq ehtişamına söykənən milli atributlarına – müstəqillik rəmzi olan üçrəngli milli bayrağımıza, gerbimizə, himnimizə hörmət bəsləməyi, onları daim əziz tutmağı, onların uğrunda hər şeyə hazır olmağı hər bir Vətən övladının sənət və ləyaqət simvolu, milli vəsifəsi hesab etməyi təlqin yaradıcı kredosu milli təhsil və tərbiyəmizin ideya, məslək mənbəyi idi.

Böyüyen nəslin milli-mənəvi fəzilətlərə yiyələnmək hissini inkişafını daim diqqətdə saxlayan Ümummilli Lider Heydər Əliyev dönə-dönə xatırlatmışdır ki, doğma dilimizi bilmək, öyrənmək, sevmək, daim onun saflığını qorumaq, onun Dövlət dili səviyyəsində tətbiqi və in-

kişafına nail olmaq, cəmiyyətdə yayım arealını genişləndirmək, ümumxalq və ümumdövlət mənafeyindən dəyərləndirmək lazımdır. Ulu Öndər Heydər Əliyev bununla bağlı öz müdrik tövsiyələrini belə əsaslandırır: “Şəxsən arzum ondan ibarətdir ki, hər bir azərbaycanlı çox dil bilsin. Ancaq birinci növbədə öz ana dilini – dövlət dilini yaxşı bilsin. Bizim çox gözəl, zəngin, cazibədar dilimiz var. Bəlkə də biz bu dildə danışmağımıza görə öz dilimizin zənginliyini öz gözəlliyini hələ tam dərk edə bilməmişik. Ancaq bilin ki, bu həqiqətdir. Ona görə də bunu heç bir şeyə dəyişmək olmaz. Gənclərimiz nə qədər çox dil bilsələr, bir o qədər zəngin dünyagörüşünə malik olacaqlar. Amma ən əsası ondan ibarətdir ki, hər bir Azərbaycan vətəndaşı, hər bir azərbaycanlı öz ana dilini – Azərbaycan dilini, dövlət dilini mükəmməl bilməlidir.

Başqa dilləri öyrənərkən öz dilimizi heç vaxt unutmayın və öz dilimizi heç vaxt başqa dilə dəyişməyin. Xalqın, millətin, insanın öz ana dilindən əziz heç bir şey ola bilməz”. [2]

Bu gün gənc nəslə etik-mənəvi dəyərlərin ən bariz nümunələrini çatdırmaq olduqca nəcib və şərəfli iş olmalıdır.

Xüsusən Heydər Əliyevin ədalət, şərəf, ləyaqətin gözlənilməsi, xeyirxahlıq, sadəlik, təvazökarlığın tətbiqi, lovgalıq, təkəbbürlülük və şər qüvvələrə qarşı mübarizə, yoldaşlıq və dostluq, insan mənəviyyatını paradaqlayan öyüd və nəsihətlər müasir və gələcək milli pedaqoji fikir tariximizin silinməz salnaməsidir. Öz dəyərli mükəmmillərində bu cür həssas, xeyirxah olmağın ictimai məzmununu əsil təəssübkeş vətəndaş qeyrəti ilə nizamlayan Heydər Əliyev bu məsələdə də gənclər üçün mütərəqqi ola biləcək tövsiyələr vermiş, bu günün ictimai siqlətinə tuş edən ideyalar aşkarlayaraq yazmışdır.

“Biz öz milli-mənəvi dəyərlərimizi bütün istiqamətlərdə qorunulmuş və gənc nəsli əsrlər boyu böyük sınaqlardan keçmiş bu mənəvi, əxlaqi dəyərlər ruhunda tərbiyələndirməliyik”. [1,7]

Böyük mütəfəkkir, görkəmli tarixi sima olan Heydər Əliyevin ideya-mənəvi iradəsində təkamül tapan əsil insan və vətəndaşın zəruri keyfiyyətlərinin başlıca istiqamətlərini, tarixi-mədəni gerçəklərini öyrənmək və ondan müasir təlim-tərbiyə təcrübəsində istifadə olunması meyarlarını müəyyənləşdirmək, bu qiymətli mütərəqqi dəyərlərdən faydalanmağın müvafiq sistemini yaratmaq indi ən ümdə strategiya olmalıdır.

Ümumtəhsil məktəblərinin, cəmiyyətin, dövlətin qarşısında duran ən vacib və önəmli məsələlərdən biri də gənc nəslin mənəvi tərbiyəsi məsələsidir. Yaşından asılı olmayaraq insanların mənən zəngin olması, mənəviyyatlı olmaq səyləri, insanlar arasında münasibətlərdə mənəvi hisslər, həmçinin xeyirxahlıq, ürəyiaçlılıq, səbrlilik, təmizlik, saflıq, nəzakətlik, ləyaqətlik, kollektivdə, ailədə, cəmiyyətdə özünü düzgün aparmaq bacarığı və s. bu kimi mənəvi keyfiyyətlər hər zaman cəmiyyət tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir. Bu gözlənilən və digər çoxlu keyfiyyətlər mənəvi məzmununa daxildir və onlar xüsusi tərbiyəvi təsirlər tələb edir.

İnsanın mənəvi dəyərləri əsrlər boyu işlənib hazırlanmış, bizim dövrümüzdə qədər gəlib çatmışdır. Bu mənəvi dəyərləri insanlığın həyat fəaliyyətinin müxtəlif dövrlərində təzahür etmiş dini təlimlər, müdriklərin mənəvi axtarışları, xalqın, etnosun adət-ənənələri əsasında formalaşmış sosial davranış qaydalarıdır. Bu təsadüf deyildir ki, insanın düşüncə vasitələri və həyat fəaliyyətinin əsasında duran dəyərlər mənəvi nöqtəyi-nəzərindən, həyat simvolu kimidir, necə dəyərlər nəsli mühafizə işinə xidmət etmişdir.

Mənəviyyat insanın olduğu kimi görünməsi, göründüyü kimi olmasıdır. Mövlana Cəlaləddin Rumi də demişdir: “Ya göründüyün kimi ol, ya da olduğun kimi görün”. Mənəviyyat insa-

nın daxili aləminin zənginliyinin göstəricisidir. Mənəvi cəhətdən zəngin insanın sağlamlığı da mükəmməl olur. Mənəvi cəhətdən zəngin insan həyatdan zövq alır və rahat yaşayır. O, hər cür çətinliyə dözə bilir, ən çətin anlarda belə düzgün qərarlar çıxara bilir.

Milli-mənəvi dəyərlərimiz yaşlı nəsil tərəfindən gənc nəslə aşılmalı, onlar milli-mənəvi dəyərlərə hörməti, dilimizi, tariximizi, mədəniyyətimizi, adət və ənənələrimizi bilməli, xeyir-xahlıq, mərhəmət, qayğıkeşlik, insanlara hörmət və sevgi, vətənə məhəbbət kimi mənəvi keyfiyyətlərə yiyələnmişdirlər. Ulu Öndərimiz Heydər Əliyev gənclərin mənəvi tərbiyəsi haqqında, mənəviyyat haqqında Azərbaycan Gənclərinin Birinci Ümumrespublika Forumundakı nitqində demişdir ki, “Gənclərimizin qarşısında duran ən əsas vəzifələrdən biri mənəvi tərbiyə məsələsidir. Mənəvi tərbiyəni daim aparmaq və gənclərimizi yüksək mənəviyyat ruhunda tərbiyələndirmək lazımdır”.

Ümummillə lider daim qeyd edirdi ki, dövlətçilik və milli ideologiyamızın gələcək təminatı gənclərin bugünkü və gələcək mənəviyyatına bağlıdır.

Problemin aktuallığı. Məqalə müstəqillik yoluna qədəm qoymuş respublikamızın yetişməkdə olan gənc nəslimizdə Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevə sonsuz məhəbbət aşılamaq, onlarda milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunması, milli şüur, mənlik şüuru, milli hisslər və milli xarakterin formalaşması baxımından aktuallıq kəsb edir. Bu baxımdan milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunması və gələcək nəsillərə çatdırılması bu gün daha çox aktualdır.

Problemin elmi yeniliyi. Məqalə Ulu Öndərimizin irsinə müraciət edən gənclərimizin dahi şəxsiyyətin mənəvi dəyərlərə bağlılıq fəaliyyətini səciyyələndirən baxışları məktəb və müəllim təcrübəsi üçün təhsilləndirici mənbədir.

Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Böyüyən nəslin milli-mənəvi fəzilətlərə yiyələnmək hissini daha da inkişaf etdirilməsi, qorunması və bu qiymətli mütərəqqi dəyərlərdən zaman-zaman faydalanmaq baxımından məqalə mühüm praktik əhəmiyyətə malikdir.

Ədəbiyyat

1. Abbasov A.N. Milli əxlaq və ailə etikası. Bakı: Mütərcim, 2016.
2. “Azərbaycan müəllimi” qəz., 1996, 6 fevral
3. Bəşirov V.P. Azərbaycan maarifpərvərlərinin mütərəqqi pedaqoji ideyalarının inkişafı (1870-1920-ci illər). Bakı: Oka-Ofset, 2008.
4. Əliyev H.Ə. Müstəqilliyimiz əbədidir. V cild. Bakı, 1998.
5. Heydər Əliyev, 1994-cü il avqustun 31-də Bakı şəhərinin təhsil işçiləri ilə görüşündəki nitqi. Müstəqilliyimiz əbədidir. İkinci kitab. Bakı: Azər nəşr, 1997.
6. Heydər Əliyev. 1978-ci il may ayının 18-də keçirilən Azərbaycan müəllimlərinin VI qurultayındakı nitqi. Təhsil millətin gələcəyidir. Bakı: Təhsil, 2002.
7. Heydər Əliyev. 1999-cu il avqustun 31-də respublika təhsil işçiləri və ali məktəblərə daxil olmuş tələbələrlə görüşdəki nitqi. Təhsil millətin gələcəyidir. Bakı: Təhsil, 2002.

Т.Н. Юсубова

**Гейдар Алиев о духовном воспитании молодого поколения
Резюме**

Статья посвящена защите национальных традиций, воспитанию национальных и духовных ценностей, национального самосознания, национальных чувств и национального характера среди социально-психологических и социально-педагогических проблем нашей республики, вступившей на путь независимости и в период быстрой интеграции в европейский страны. На сегодняшний день такие вопросы занимают главное место своей актуальностью.

T.N. Yusubova

**Heydar Aliyev on spiritual education of the young generation
Summary**

The article focuses on the protection of national traditions, inculcation of national and spiritual values, national consciousness, self-consciousness, national feelings and national character among the socio-psychological and socio-pedagogical problems of our republic, which has entered the path of independence at a time of rapid integration into European countries. Such issues take a main place with its urgency. In this regard, the protection of our national values and their transmission to future generations is even more important today. Because our national values reflect the identity of the Azerbaijani people.

Redaksiyaya daxil olub: 16.01.2024